

19047679  
KE



De Minister van Economische Zaken en Klimaat  
de heer E.D. Wiebes  
Postbus 20401  
2500 EK DEN HAAG

Datum : **13 FEB. 2019**  
Documentnr. : 2019-008160/7  
Dossiernummer : K4248  
Behandeld door :   
Telefoonnummer : (050)316 4049  
Antwoord op : uw adviesverzoek d.d. 20 december 2018, kenmerk DGETM-EO/18322442  
Bijlage :  
Onderwerp : Advies gewijzigde Opslagplan Norg-2018

Geachte heer Wiebes,

Op 21 december 2018, gedateerd 20 december 2018, hebben wij uw verzoek tot het uitbrengen van advies betreffende het gewijzigde Opslagplan Ondergrondse Gasopslag Norg (in het vervolg Opslagplan Norg-2018) ten behoeve van uw ontwerp-instemmingsbesluit, ontvangen. Het betreft een opslagplan van de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM). De wijziging van het opslagplan betreft het vergroten van het gemiddelde drukbereik voor één van de vier compartimenten, te weten compartiment 2.

De Ondergrondse Gasopslag Norg maakt samen met het Groningenveld deel uit van het zogenaamde "Groningen-systeem", zoals benoemd in het "Bouwstenendocument voor Operationele Strategie Groningenveld 2018/2019", en ligt voor een klein deel in de provincie Groningen, gemeente Westerkwartier. Dit bouwstenendocument is door NAM als aanvulling op het Winningsplan Groningenveld 2016-2018 per 15 juni 2018 bij u ingediend en tevens als bijlage bij de "wijziging aanvraag opslagplan Norg" van 5 september 2018 gevoegd. Dit document maakt dus naar ons inzicht deel uit van de procedurestukken.

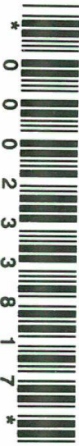
Met deze brief sturen wij u ons advies.

Bij de totstandkoming van het advies overlegden wij met de andere adviserende decentrale overheden, te weten de provincie Drenthe, de gemeenten Noordenveld en Westerkwartier en het Waterschap Noorderzijlvest.

### Algemeen

Het optimaal benutten van de Ondergrondse Gasopslag Norg mag niet leiden tot overdracht van risico's van de ene regio naar de andere. Een onderbouwing daaromtrent verwachten we in uw ontwerp-instemmingsbesluit aan te treffen.

Het instemmingsbesluit in de procedure voor het Groningenveld is door u op 14 november 2018 gepubliceerd. In de overwegingen bij dat besluit (zie hieronder) geeft u aan dat alle adviezen, waaronder die van de regio Groningen en ook die van het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM), die ten behoeve van het ontwerp-instemmingsbesluit van 24 augustus 2018 zijn ingediend met betrekking tot de Ondergrondse Gasopslag Norg, zullen worden behandeld in de procedure voor het Opslagplan Norg-2018, dus binnen onderhavige procedure. Daar gaan wij dan ook vanuit en verwachten dat in uw ontwerp-instemmingsbesluit aan te treffen.



In paragraaf 5.2.6 van het instemmingsbesluit Groningenveld 2018-2019, waar deze adviezen door u zijn beschreven, geeft u op blz. 38 het volgende aan:

*"Er loopt voor UGS Norg een apart besluitvormingstraject. In dat traject zullen de adviezen betrokken worden, inclusief de suggestie om PGI Alkmaar in te zetten, en zal de gasopslag Norg in samenhang met dit besluit worden gezien. Ik zie geen aanleiding noch mogelijkheid om in dit besluit vooruitlopend op dat aparte besluitvormingstraject voorschriften op te nemen die betrekking hebben op UGS Norg."*

## **1. Opslagplan Norg-2018**

*Aard van de aanvraag; mate van actualisatie.*

Uw verwachte instemming met dit geactualiseerde Opslagplan Norg-2018 zal naar ons inzicht het oogmerk hebben om voor langere tijd vigerend te zijn/te blijven. Een vigerende instemming die dus het moment van het in gebruik nemen van de uitgebreide luchtscheidingsinstallatie (stikstof-installatie) en het uitgebreide mengstation te Zuidbroek, in 2022, zal overschrijden. Deze installaties bieden ook de mogelijkheid om geconverteerd gas (pseudo-G-gas) op te gaan slaan in de gasopslag Norg.

Daarom is het naar ons inzicht zeer van belang dat het Opslagplan Norg-2018 een actuele stand van zaken weerspiegelt over de samenhang van de gasopslag Norg en het Groningenveld en de uitgebreide Zuidbroek-inrichting. Een samenhang die in de huidige versie van dit plan naar ons inzicht niet geheel actueel is. Het opslagplan is hoofdzakelijk gebaseerd op informatie uit 2016 en begin 2017 en is naar ons inzicht niet volledig aangepast aan alle relevante ontwikkelingen van het "Groningen-systeem" in de laatste twee jaren.

In het opslagplan staat terecht vermeld dat het gaat om de opslag van Groningen kwaliteit aardgas. Dat kan dus gaan om G-gas rechtstreeks uit het Groningenveld (via de NorGron-leiding) dan wel om laagcalorisch gas dat is ontstaan door de conversie van hoogcalorisch gas met stikstof (pseudo-G-gas); bijvoorbeeld vanuit de straks fors uitgebreide stikstofinstallatie inclusief mengstation te Zuidbroek (via de GTS-leiding). Door u is voorzien dat deze installaties vanaf het gasjaar 2022-2023 operationeel zullen zijn, waardoor er dan ongeveer 7 miljard kubieke meter G-gas per gasjaar minder uit het Groningenveld gewonnen behoeft te worden.

Nu kan zich in 2022 en daaropvolgend de situatie voordoen dat gelet op de sterk gereduceerde productie vanuit het Groningenveld niet gelijktijdig alle directe afnemers gedurende het gasjaar bediend kunnen worden en ook nog de Ondergrondse Gasopslag Norg met een werkvolume van 6 miljard kubieke meter G-gas gevuld kan worden gedurende het "zomerseizoen". Er is dan mogelijk gewoonweg te weinig G-gas om dat werkvolume te realiseren. Het SodM adviseerde u in de "Groningenveld-procedure" om de gasopslag Norg bij voorkeur vol te hebben voordat een nieuw gasjaar begint (telkens per 1 oktober van een kalenderjaar) met een mogelijk uitloop naar de maand oktober en eventuele bijvulling in de wintermaanden.

Uit Kamerstukken (TK-stuk, vergaderjaar 2015-2016, 33 529, nr. 214, beantwoording vraag 197 op blz. 51 en 52) blijkt naar ons inzicht dat de Ondergrondse Gasopslag Norg via het GTS-systeem (dus niet de NorGron-leiding) slechts gevuld kan worden met 4 miljard kubieke meter werkvolume per gasjaar laagcalorisch gas (pseudo-G-gas) en dat ook het GTS-systeem en het NorgGron-systeem niet gelijktijdig ingezet kunnen worden ten behoeve van deze vulling.

De instemming op het nieuwe plan zal zeker ook op dat moment nog vigerend zijn. In het plan wordt er niet ingegaan op deze bijzondere situatie (te weinig G-gas beschikbaar) die nu al te voorzien is. Dat lijkt ons een tekortkoming in de actualisatie van dit Opslagplan Norg-2018.

Een beschrijving in het huidige plan, dat voorziet in een gasopslag voor langere tijd, is naar ons inzicht zeer gewenst mede in het licht van een door u voorgestane en aan u opgedragen samenhang in de besluitvorming binnen het "Groningen-systeem".

NAM had eerder al een geactualiseerd opslagplan met bijlagen bij u ingediend in november 2016 en aangevuld in maart 2017 (het zogenaamde Opslagplan Norg-2017).

Naar ons inzicht had de huidige actualisatie (anno najaar 2018) van die hier bedoelde stukken beter uitgevoerd kunnen worden dan nu uit de onderhavige stukken blijkt.

Naar ons inzicht dient het plan op dit punt te worden aangevuld.

## 2. Bodemdaling

Bodemdaling is een wezenlijk aspect van het gebruik van de Ondergrondse Gasopslag Norg.

In 2018 heeft NAM een nieuwe meetronde laten uitvoeren, de vijfjaarlijkse meetronde in opvolging van die van 2013, wat betreft de bodemdaling in Noord-Nederland, waaronder ook in het desbetreffende gebied. Ook al is het rapport van deze meetronde nog niet openbaar beschikbaar, de meetgegevens zouden naar ons inzicht wel gebruikt kunnen worden voor een beoordeling van het bodemdalingsaspect van het gebruik van de Ondergrondse Gasopslag Norg en derhalve door NAM beschikbaar gesteld kunnen/moeten worden.

In onze optiek is het niet wenselijk om in dit geactualiseerde Opslagplan Norg-2018 en dus straks in een (ontwerp-)instemmingsbesluit, hetgeen waarschijnlijk pas vigerend wordt in de tweede helft van 2019, te verwijzen naar bodemdalingsgegevens uit 2013 (de vorige meetronde), terwijl er al actuelere informatie beschikbaar is.

Naar ons inzicht - ook al zijn de wijzigingen mogelijk beperkt - zou naar die laatste gegevens verwezen moeten worden.

### Advies

Wij adviseren u om het Opslagplan Norg-2018 door NAM te laten aanvullen met de meest recente bodemdalingsgegevens van het desbetreffende gebied voordat u uw ontwerp-instemmingsbesluit publiceert.

## 3. Bodemtrilling

Bij een gasveld waar ondergrondse opslag plaatsvindt is er afwisselend sprake van gasopslag gedurende de zomermaanden en gaswinning gedurende de wintermaanden. Zo ontstaat er een jaarcyclus waarbinnen een gelijkmatige bodemstijging en bodemdaling elkaar afwisselen. Rondom de gasopslag Norg betreft het een bodemdaling dan wel -stijging elk afzonderlijk van ongeveer 1 cm per gebruiksfase. Deze processen zouden tot spanningsopbouw kunnen leiden in aanwezige breuken met mogelijk trillingen tot gevolg.

Het SodM geeft in zijn advies d.d. 18 december 2018 aan dat voor de Ondergrondse Gasopslag Norg geldt dat seismische activiteit gedurende de opslagperiode niet uit te sluiten is. Daarbij geldt nog steeds een theoretisch maximale magnitude (Mmax) met een bandbreedte van 3,5 - 4,0. De kans op bevingen met deze magnitude is naar het oordeel van het SodM zeer klein, maar het is niet onmogelijk.

Adequate monitoring in het desbetreffende gebied achten we van groot belang. Er is een bestaand monitoringsnetwerk aanwezig dat beheerd wordt door het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI).

In uw Kamerbrief d.d. 21 december 2018, kenmerk DGETM/18293405, betreffende "Toezeggingen AO mijnbouw 11 oktober 2018", gaat u onder punt 2 in op de evaluatie van nulmetingen aan gebouwen. Deze evaluatie is gebaseerd op een advies van de Technische commissie bodembeweging (Tcbb) van 6 september 2018, betreffende "representatieve nulmetingen aan gebouwen", kenmerk Tcbb-18236399.

Dit advies is als bijlage bij uw Kamerbrief gevoegd en u verwijst daar naar.

Wij zijn met de Tcbb van mening dat intensieve(re) monitoring ook in het gebied rondom de Ondergrondse Gasopslag Norg door u in ogenschouw moet worden genomen.

Wij adviseren u dit Tcbb-advies op dit punt te betrekken bij de besluitvorming in onderhavige procedure, waarbij in het bijzonder de impact op het bestaande monitoringsnetwerk ter plaatse, ook in onze provincie in de gemeente Westerkwartier, onze interesse heeft.

Het is naar ons oordeel onontkoombaar over de wenselijke dan wel noodzakelijke intensivering van dit netwerk duidelijkheid te (laten) verschaffen voordat het ontwerp-instemmingsbesluit door u ter inzage kan worden gelegd.

Daarnaast adviseren wij u om de herziening van de SRA in zijn algemeenheid, zoals de Tcbb u adviseert, ook wat betreft de aanpassing van de relevante parameters en eindscores, die een rol spelen in de injectiefase van het gebruik van een ondergrondse gasopslag, zeer spoedig vorm te geven en de nieuwe versie zo spoedig mogelijk te publiceren.

### Advies

Wij adviseren u het bestaande monitoringsnetwerk te herzien en de SRA zo spoedig mogelijk aan te passen op basis van het Tcbb-advies.

#### 4. Schade-afhandeling

Het gebruik van de Ondergrondse Gasopslag Norg wordt volgens het opslagplan door NAM nog voorzien tot aan 2060. De eventuele gevolgen van deze opslag zullen zich dus nog decennia lang kunnen voordoen, waaronder ook mogelijke schademeldingen.

U heeft ook ten aanzien van deze gasopslag de schadeafhandeling uit handen van NAM genomen en (gedeeltelijk) publiek gemaakt. De Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG) behandelt sinds 19 maart 2018 de eventuele schademeldingen ten gevolge van het gebruik van de Ondergrondse Gasopslag Norg.

Het opslagplan is hoofdzakelijk gebaseerd op informatie uit 2016 en begin 2017 en is naar ons inzicht onder andere wat betreft de werkwijze en de communicatie ten aanzien van de schademelding en schade-afhandeling in het desbetreffende gebied niet volledig aangepast aan alle relevante ontwikkelingen van het "Groningen-systeem" in de laatste twee jaren. Zo is het plan in hoofdzaak tot stand gekomen voor 31 januari 2018 (Besluit mijnbouwschade Groningen) en dus voor 19 maart 2018, de datum van het operationeel worden van de nieuwe schaderegeling.

Wij zijn van mening dat het plan op deze punten nog aanpassing behoeft voordat u uw ontwerp-instemmingsbesluit kunt publiceren.

Zoals ook in de procedure aangaande de instemming voor de gasproductie uit het Groningenveld 2018/2019 door ons is aangegeven, staan wij ook wat betreft de Ondergrondse Gasopslag Norg, een ruimhartige, onafhankelijke en rechtvaardige afhandeling van alle schade met oog voor de menselijke maat (de vier pijlers van schadeafhandeling van de regionale overheden) voor.

#### Advies

Wij adviseren u bovenstaande vier pijlers te (laten) hanteren bij het behandelen van schademeldingen ten gevolge van het gebruik van de Ondergrondse Gasopslag Norg.

#### 5. Sociaalmaatschappelijke gevolgen

Het is u bekend dat als gevolg van de gaswinning uit het Groningenveld het sociale en maatschappelijke leven in de omliggende omgeving ontwricht is. Dezelfde zorgen die rondom het Groningenveld leven, leven ook bij de inwoners rondom de Ondergrondse Gasopslag Norg.

Wij adviseren u de sociale en maatschappelijke gevolgen van het gebruik van deze gasopslag in uw besluitvorming mee te wegen.

#### 6. Advies SodM

In het SodM-advies van 18 december 2018 wordt gesteld dat naar het oordeel van SodM de risico's voor mens en milieu van het gebruik van de Ondergrondse Gasopslag Norg, met een werkvolume van maximaal 6 miljard kubieke meter laagcalorisch aardgas per gasjaar, onder het stellen van voorwaarden in uw (ontwerp)-instemmingsbesluit, in voldoende mate kunnen worden beperkt. SodM adviseert u deze door hen genoemde voorwaarden over te nemen. Deze SodM-adviezen hebben betrekking op:

- het optimaal benutten van het volledige werkvolume;
- het mogelijk (bij)vullen gedurende de winterperiode;
- het vastleggen van de maximale injectie- en productiecapaciteit per dag;
- het vastleggen van het gemiddelde drukbereik voor de vier afzonderlijke compartimenten, waarbij compartiment 2 afwijkt van compartimenten 1, 3 en 4, en het gehele veld;
- het opereren van de gasopslag conform het door SodM in juli 2017 goedgekeurde seismisch risicobeheerssysteem;
- het rapporten van meetresultaten van het monitoringssysteem; en
- het vastleggen van de maximale injectiedruk op reservoirniveau.

Wij onderschrijven dit advies van SodM.

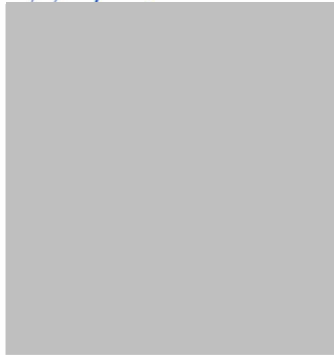
## Afsluitend

Ten slotte adviseren wij u dat uw instemming met dit opslagplan gepaard gaat met de voorwaarde voor goede communicatie met de inwoners van het gebied, zodat duidelijk is dat gasopslag en -winning plaatsvindt onder strikte voorwaarden, waarbij nadelige gevolgen voor mens en milieu worden bewaakt en zoveel mogelijk worden voorkomen.

Wij zijn van mening dat wij u hierbij een gedegen advies doen toekomen en verwachten dat u dit advies meeneemt in uw besluitvorming.

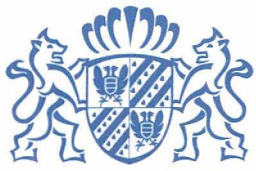
Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Groningen:



, voorzitter.

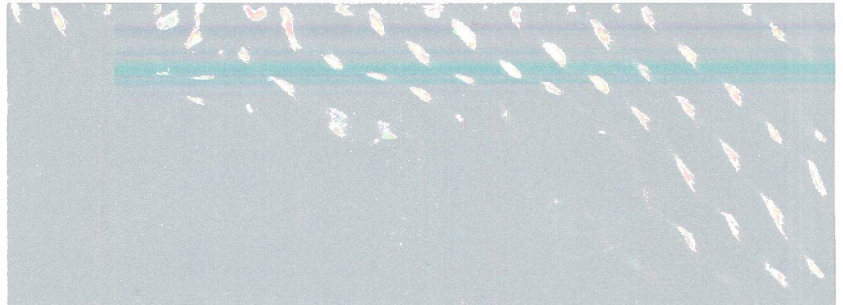
, locosecretaris.



provincie  
 groningen

POSTBUS 610 • 9700 AP • GRONINGEN

Port Betaald  
Port Payé  
Pays-Bas



*EZL. min*

DATUM BINNENKOMST

14 FEB. 2019



ZX1CC #6641XON#00#0000#

14-2-2019